

EXEMPCIÓ DE LA CONTRIBUCIÓ ALS POBLES AFECTATS PER LA RIUADA DE L'EBRE L'ANY 1787

Francesc Sabaté i Margalef
Joaquim Nulla i Agula

Copia de la Real Resolució comunicada al Il·lustrísim Señor Obispo de Tortosa con fecha der 17 de Marzo de 1788.

"El Rey ha oído el resumen de las desgracias sucedidas con la avénida del Ebro en "Tortosa, "y los demás Pueblos de su jurisdicción comprendidos en el informe, y "documentos que V.S. me "ha dirigido en 16. de Febrero ultimo: y penetrado el piadoso "corazón de S.M. de los más vivos sentimientos de compasión, y humanidad por la triste "suerte de tantos, y tan fieles Vasallos, sin embargo de no permitirle los atrasos de la "Corona, y la situación del Erario, usar de la generosidad que le caracteriza; se ha "dignado resolver por su alivio, y restablecimiento.

"Que la Ciudad de Tortosa, y los Pueblos de Amposta, Aldover, Cherta, Tivenys, "Benifallet, Ginestar, Miravet, Benisanet, Mora de Ebro, Ascó, Flix, Rivaroya, queden "exentos de la Contribución de Catastro por quatro años, con declaración de que aunque "esta gracia es absoluta en común, no comprehende á los Vecinos, y hacendados que "puedan pagar, paraque con lo que de estos se exija, se socorra, y fomente á los que por "haver sido mas desgraciados necesiten de mayor auxilio, que el del indulto de la "contribución para volver á sus respectivas faenas.

"Que con el mismo objeto se apliquen á su beneficio las existencias que hubiere del "Expolio y vacante de la Mitra de Tortosa y lo que produzca el Monte pio benefical en "quatro años, sobre que paso con esta fecha los correspondientes Oficios al Señor Conde "de Floridablanca, y al colector general Don Pedro Joaquin de Murcia.

"Que para el más acertado uso de estos auxilios se forme una Junta. Junta nombrada "de socorros, compuesta del Reverendo Obispo de Tortosa, del Governador-Corregidor, "de un Regidor que elija el Ayuntamiento, de un Dignidad, y un Canonigo que nombren "el Reverendo Obispo, y el Cabildo, de un Superior Regular elegido por el Obispo, de "dos Cavalleros hacendados, un Labrador, Comerciante y un Artesano, escogido por el "Obispo y el Corregidor; celebrandose las Juntas en casa del primero, y guardándose en "ellas el Orden de que las primeras Sillas se ocupen por el Obispo, y el Corregidor: las "imediatas por el Regidor, el Dignidad, el Canonigo, el Superior Regular, y los dos "Cavalleros hacendados sin ninguna distinción entre si, y las ultimas por el Labrador, el "Comerciante, y el Artesano, también interpoladamente.

"A esta Junta comete S.M. privativamente, y con facultades absolutas el discernimiento del indulto de la Contribución de Catastro, para que segun su concepto fundado "en solidos conocimientos, lo aplique á los verdaderamente necesitados; y de los demas "lo cobre yá en todo, yá en parte segun la constitucion de cada Vecino; de cuyo producto "unido al de expolios, Montepio benefical, y al que la misma Junta procurará recoger "de limosnas de Diezmeros, Cuerpos, y personas capaces de concurrir con donativos "voluntarios a una obra tan santa, hará distribución entre los vecindarios de los Pueblos "expresados conforme á las necesidades de cada familia; obrando en todo á pluralidad "de votos, y con el espiritu de arraigarlas, y establecerlas de modo que sean utiles al "Estado; sin que la Junta tenga otra obligación que la de proceder con formalidad en sus "acuerdos, y en la entrada, y salida de caudales, y dár mensualmente cuenta á S.M. "para que con la autoridad de su Ministerio acuda oportunamente á cualquier ocurrencia "y zele el puntual cumplimiento de estas disposiciones.

"Finalmente condesciente S.M. en que el vecindario de Tortosa pueda construir casas "fuera de sus muralles con tal de que no sea á menor distancia que la del tiro del Cañón "de ellas. Sobre esto pasa paso el Oficio correspondiente al Señor Don Geronimo "Cavallero, para que por su Ministerio, si expidan las Ordenes que devan observar el "Governador y el Ingeniero.

"En quanto à los tres Pueblos de Alfara, Garcia y Vinebre que aun que no han sido "inundados por el Ebro, han padecido mucho ... primero se le indulte dela contribucion "de Catastro perteneciente á este año, y de lo que deba por ella del anterior, sugetando "esta gracia al examen de la Junta, y al discernimiento, y demas reglás prescriptas para "los Pueblos de la Ribera. Que al segundo no se le moleste por lo que debe de los dos "ultimos tercios del año pasado, esperandole à que pueda pagar comoda, y sucesivamente "con algun aumento á los pagos corrientes después de esta primavera. Y que al tercero "se le dé de plazo todo este año para el mismo fin.= Es copia de su Original de que "certifico.

Doctor D. Mariano García Zamora

Un cop vist el document, el nostre objectiu en aquesta comunicació és la recerca d'informació sobre la riuada de la que es fa menció, estudiar la seva magnitud i a la fi fer una anàlisi de l'exempció de la Contribució que pretèn paliar els danys causats.

Tot començant la recerca a la Gaceta de Madrid, tant en el cas de la riuada com en la menció de la Real Ressolució, la tasca ha estat infructuosa.

Aleshores hem conclós que eren les històries locals les més adients per buscar-hi informació detallada d'un esdeveniment d'aquestes característiques.

S'han trobat dues fonts al respecte, la més detallada i completa és la que s'inclou en l'obra "Fulls d'història de la vila de Tivissa i el seu territori antic" de F. Màrius Bru:

"El riu Ebre, que tants beneficis dóna als pobles riberencs ha ocasionat moltes inundacions i produït grans perjudicis. Se sap que foren importants les riuades dels 1448, 1582, 1605, 1617, 1629, 1634, 1700, 1717, 1743, 1766, 1772, 1787, 1852, 1866, 1871, 1884, 1907, i 1937.

La més extraordinària fou la de l'octubre del 1787. Degut a una seguida de pluges, el nivell de l'aigua anà pujant i arribà, els dies 8 i 9 a la màxima altura. Es diu que, en el més gros de la inundació, la barrancada del Burgà entrava al riu amb tanta d'impetuositat

que aturava, en part, el corrent de l'Ebre, augmentant l'angúnia dels pobles de Miravet, Ginestar i Benissanet. La inundació fou grandiosa, puix que l'aigua envaí la plaça i els carrers baixos de Móra d'Ebre, tot Benissanet, tot Ginestar i els carrers plans de Miravet. Els terrenys coberts per l'aigua es compten per milers de jornals. En el nostre territori quedà sota l'aigua tota la Vilanova (dreta de l'Ebre), l'illa de Magrinyà i altres riberenques.”

Per altra part, Enric Bayerri, en l'últim volum de la seva “Huietòria de Tortosa”, també fa referència als fets en els següents termes:

“Los violentos temporales del Este y Sudeste en el litoral Mediterráneo provocaron gran desbordamiento de rios. El Ebro fue excepcionalmente extraordinario el 8 de octubre en que se registró la riada más alta de que hay memoria en Tortosa puesto que al nivel del agua subio 8'73 m. sobre el nivel del estiaje.”

L'historiador tivissà, seguint amb el seu relat fa un estudi minuciós dels estralls producte de la riuada, que culmina fent menció del tema estudiat:

“Els estralls causats per la riuada foren també extraordinaris. A més de la pèrdua de collites i altres importants perjudicis en els camps, des de Ribaroja al mar, moriren 183 persones i es desplomaren 518 edificis en les poblacions i 666 en les hortes.

A Móra d'Ebre (llavors tenia agregat Móra la Nova) moriren 9 persones i caigueren 104 cases. A Benissanet 53 persona i 275 cases. A Miravet una persona i 87 cases. A Ginestar moriren 3 persones i caigueren 123 cases. A Benifallet 1 persona i 31 cases. A Tivenys 2 persones i 37 cases. A Xerta 29 persones i 110 cases i a Tortosa moriren 85 persones i caigueren 98 cases en la població i 201 en els ravals i hortes.

Segurament que, en el terme de Tivissa (pla de la Vilanova), perquè es trobava al mig de la gran inundació, hi hagué alguna desgràcia i es desplomà algun edifici, però com que els seus moradors, encara que habitants del nostre terme, es consideraven veïns de Benissanet i Móra, el nombre de morts i de cases caigudes seria afegit a l'estadística de dits pobles.

El rei Carles III condonà, per quatre anys, la contribució als pobles riberecs.”

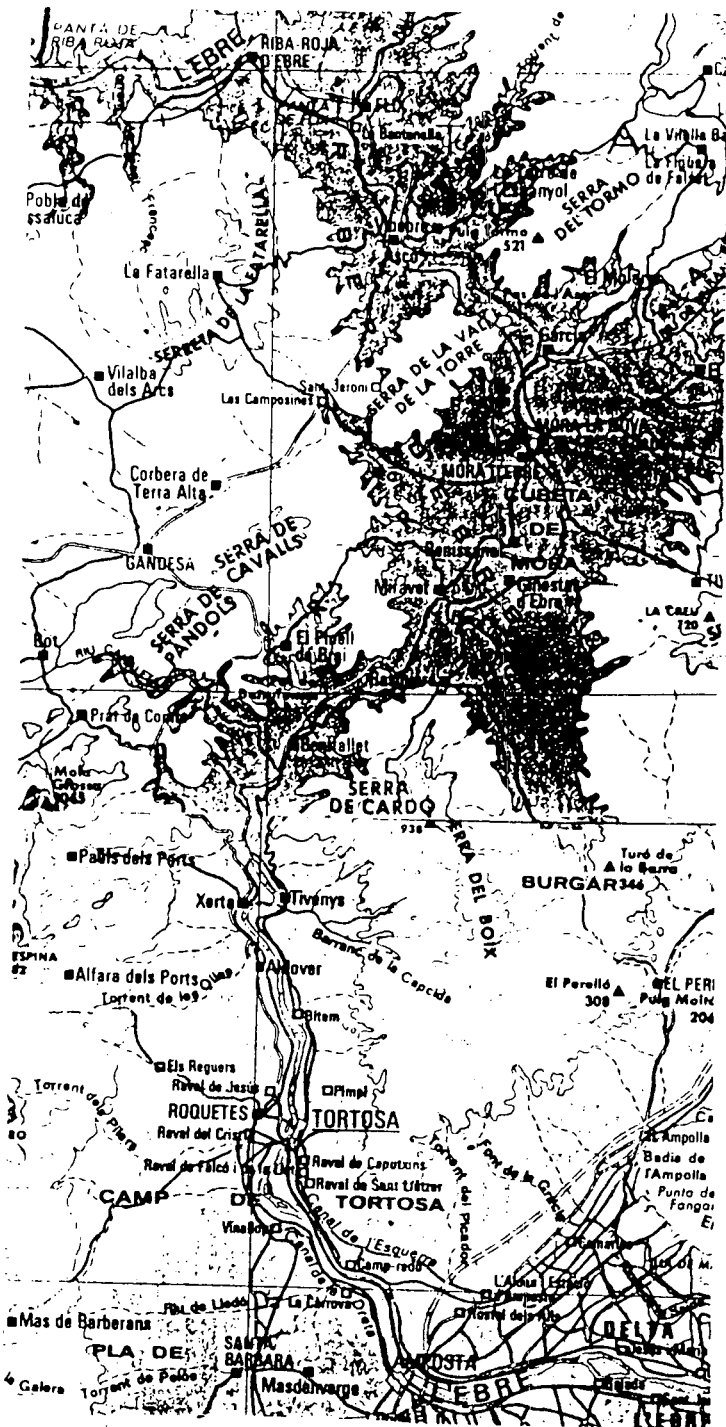
Tot i que la riuada va afectar la ciutat de Tortosa considerablement, Bayerri acaba el text encetat a l'altra cita, parlant del pressó i record popular de la riuada, en particular a la vila de Ginestar:

“La Riada Grossa, que así se llamó la acaecida el 9 de octubre de 1787 perduró en la memoria de nuestras gentes hasta que se le igualó en asolador desbordamiento. En Ginestar celebraronse solemnes fiestas religiosas al cumplirse el centenari por no haber ocurrido durante el siglo otra igual.

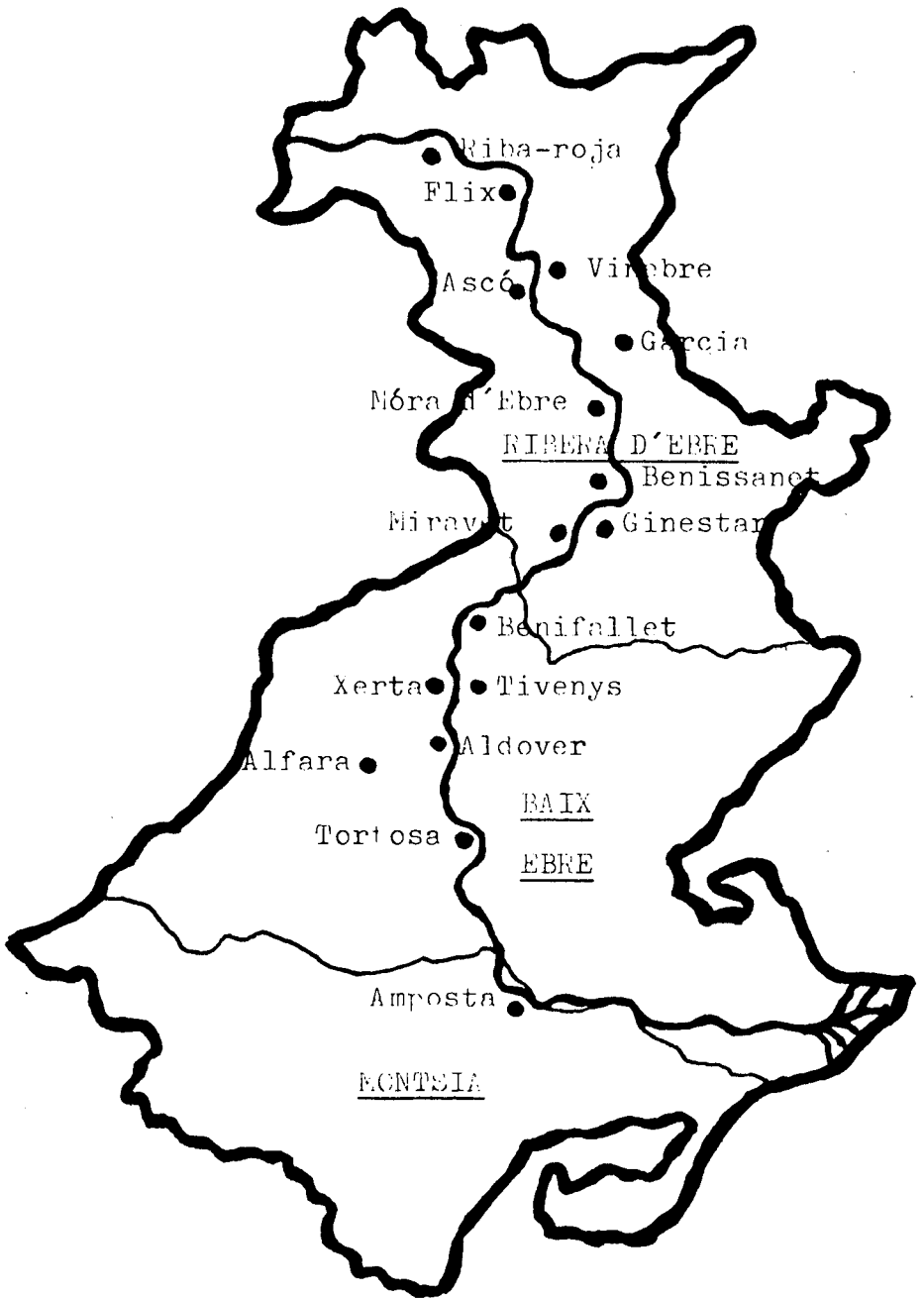
Recordose entonces (8, 9 y 10 de octubre de 1787) que en la columna izquierda del crucerode la Santa Iglesia Parroquial, a unos seis metros de altura existe una inscripción que dice:

“Mil setecientos de luz Ochenta y siete que cubre. El dia nueve de Octubre. Llegó el Ebro a esta cruz”.

Quant a aquesta commemoració a Ginestar, les poques fonts orals recollides ens parlen d'una participació massiva en el que s'anomenà el "Festot". Una gran jornada de festa, on l'acte més entranyable fou el respectuós recorregut per tots els carrers del poble, d'una barca com a cap de processó, símbol i record de les que tantes vides salvaren en aquella trista data.

MARC FISIC DELS POBLES MENCIONATS EN EL DOCUMENT

ENCUADRAMENT LOCAL I COMARCAL
 Afectats per la riuada
 Afectats per les pluges

El document és la resposta del representant del rei, Dr. Mariano Garcia Zamora, amb data del 17 de març del 1788 a l'informe tramès un mes abans pel Sr. bisbe de Tortosa detallant la magnitud i els efectes de la riuada de l'octubre anterior.

Hem d'extreure del primer paràgraf un concepte força important. Si bé son molts "los vivos sentimientos de compasión y humanidad por la triste suerte de tantos y tan fieles vasallos", els endarreriments de la corona i la situació de l'Erari que s'intueix no gaire bona, no permet l'ajuda necessària i desitjada.

La solució que es planteja, doncs, és eximir del pagament de Cadastre per quatre anys als pobles detallats en el document. És el procedir del no donar, sinó deixar de rebre.

Aquesta exempció però, no és general. Els diners recaptats dels veïns que pugin pagar aniran destinats a afavorir el restabliment d'aquells "que necesitan de mayor auxilio, que el del indulto de la contribución".

Veient que tot l'exposat no correspon en justícia a la gravetat dels danys (detallats minuciosament en l'apartat d'estudis de la riuada), es comunica al marquès de Floridablanca i al Sr. Colector general P.S. de Múrcia, que a fi d'augmentar l'ajut, s'hi destinaren les existències de l'expoli, el que resti vacant de la Mitra de Tortosa, i el que produeixi durant quatre anys el Montepio Beneficial.

Per la distribució correcta d'aquests fons es crea un organisme: La Junta de Socorro.

El document és extremament minuciós tant pel que fa a la composició com a l'ordre dels membres d'aquesta Junta.

Quant a la composició, si bé les màximes autoritats són el Reverend Bisbe de Tortosa i el Gobernador Corregidor, és el primer el responsable de l'elecció de la major part dels membres de la Junta (Dignidad, Canonigo, Superior Regular,...). Aquesta circumstància sembla lògica si tenim en compte que la major part dels béns a arbitrar estan originats en el mateix món eclesial.

Al costat del poder religiós i del poder de l'estat. Trobem en el Regidor el representant de la ciutat i el tercer en poder decisorí dins la Junta.

Elegits en manera compartida pel Bisbe i el Corregidor, completen la Junta els suposats representants del món socio-econòmic local que són relegats als últims llocs d'importància.

Aquesta jerarquia de poder dins la comissió, ve simbolitzada en el comentari detallat que, del "Orden de las Sillas" a ocupar, fa el document.

La tasca essencial de la Junta és discernir qui mereix l'exempció total de la Contribució i veure qui dels que no s'inclouen entre els més necessitats ha de pagar tot o una part segona les possibilitats o el grau d'afecció de la catastrophe.

A més li toca recollir els productes dels expolis, montepios, Mitra i les almoines dels "Diesmeros" i "Cuerpos", ahora d'arbitrar correctament tot aquests fons.

El document especifica que hi ha una obligació per part de la Junta de passar comptes mensualment al rei, de les seves operacions.

Es fa esment especial a tres pobles no inundats, però afectats per l'abundància de les pluges, on es constaten diferents matisacions quant a l'indult de la Contribució.

Fora del tema de l'exempció, però en estreta relació amb la riuada esdevinguda, Carles III accepta la construcció de cases fora de les muralles de Tortosa, amb la condició de què puguin ser defensades des de la muralla.

En el terreny de les conclusions, cal fer esment en primer lloc de la poca capacitat o disponibilitat de l'Erari per fer front més activament a una desgràcia d'aquestes característiques, limitant-se l'Estat a un indult dels impostos. D'aquesta manera tot l'ajut directe neix i repercuteix en la zona afectada.

No hi ha cap dubte que en el document pren gran protagonisme aquesta institució gestora que serà la Junta de Socors. Ja hem valorat la seva composició essencial, suggerint les estretes

línies de força i les poques opcions de conflicte, perquè no és difícil imaginar que àdhuc el pagès, el comerciant i l'artesà eren caps ben visibles d'aquests cosos i des del moment que són elegits pel Bisbe i el Corregidor, fidels als criteris d'aquests.

Vist tot això, ens sembla una mica redundant l'imperatiu que marca el document "obrando en todo a pluralidad de votos".

El document preveu un control de l'Estat força gran. Com hem vist, la Junta està formada per òrgans de caràcter estatal (polítics i eclesiàstics), fins i tot l'Estat controlarà indirectament els béns a repartir: "y dar mensualmente cuenta a su S.M. de sus (la Junta) operaciones por mi mano...". El rei també es reserva el dret de dictar les reformes que cregui oportunes: "para que con la autoridad de su Ministerio acuda oportunamente á cualquier ocurrencia y zele el puntual cumplimiento de estas disposiciones".

Dins les tasques de la Junta es parla de la recollida de "donativos voluntarios". Ens preguntem qui en aquests moments pot permetre's un gest tan altruïsta?:

-Els que estiguin exempts del pagament, difícilment ho faran, ja que les penúries econòmiques no els ho permetran.

-Els no indultats del pagament, tant per no haver estat afectats com per la seva riquesa, possiblement pensaran que ja fan prou d'ésser només ells qui paguen.

Tot plegat dóna a entendre que una sèrie d'individus hauran estat eximits del pagament per la Junta i faran donacions voluntàries de manera pública i ostentosa a fi de demostrar la seva ajuda a la causa.

Encara que els danys estan ben repartits, en proporció àdhuc més a les poblacions que a la pròpia ciutat de Tortosa, la gran part dels components de la Junta s'intueix que resideix en aquesta ciutat. Des d'aquesta premisa costa creure en la imparcialitat d'aquesta gent, alhora de fer un repartiment equitatiu de les necessitats de cada poble.

En aquesta Real Resolució s'inclou un apartat que permet per fi expandir la ciutat de Tortosa fora de les muralles. Això estableix el precedent necessari perquè en un futur l'expansió no tingui el condicionat d'ésser defensable des d'elles.

Des de la manca de referències bibliogràfiques a aquest document i a punts del seu contingut, ens hem permès aquesta valoració interpretativa que presentem en aquest Congrés.